

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 373:378.091.313

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.2.7>

Світлана БУДНІК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-7859-6153

Юлія БОЛЬШАКОВА

магістр V курсу спеціальності «Початкова освіта» факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

Бібліографічний опис статті: Буднік, С., Большакова, Ю. (2021). Проектна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців початкової школи. *Acta Paedagogica Volyniana Volynienses*, 2, 43–48, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.2.7>

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Метою статті є дослідження формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у проєктній діяльності.

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у проєктній діяльності. Розкрито сутність понять «метод проєкту», «проєктна діяльність», «дослідницькі вміння», «формування дослідницьких умінь». Обґрунтовано вплив проєктної діяльності під час вивчення навчальних дисциплін «Сучасний урок інтегрованого навчання в НУШ», «Проєктно-дослідницька робота з природознавства у початковій школі» на формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи. Акцентовано увагу на тому, що проєктна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців початкової школи.

Вказано різні підходи до формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи на основі проєктної діяльності.

Досліджено, що дослідницькі вміння – це як один із видів професійних умінь педагога, що являють собою інтегроване утворення розумових і практичних дій, які забезпечують здійснення багатофункціональної пошукової діяльності, самовизначення та професійний саморозвиток особистості, здатної до проведення різних досліджень.

Визначено, що проєктна діяльність дозволяє залучити студентів до творчого інтелектуального пошуку, розробити нові підходи до сучасної концепції освіти, яка базується на загальнолюдських цінностях. Виконання проєктів, максимально пов'язане із життєвими ситуаціями, є найкращим засобом самостійної діяльності майбутніх учителів початкової школи, який стимулює пізнавальний, емоційний розвиток, зацікавлення, дає змогу індивідуалізації та диференціації навчання, розвиває творче мислення, зміцнює в студентів пізнавальну мотивацію, інтегрує набуті раніше знання, формує дослідницькі вміння.

Ключові слова: метод проєкту, проєктна діяльність, дослідницькі вміння, формування дослідницьких умінь, майбутні фахівці початкової школи.

Svitlana BUDNIK

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-7859-6153

Yuliia BOLSHAKOVA

Master Student (specialty “Primary Education”) at the Faculty of Pedagogical Education and Social Work, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

To cite this article: Budnik, S. & Bolshakova, Yu. (2021). Proiektna diialnist yak zasib formuvannia doslidnytskykh umin u maibutnikh fakhivtsiv pochatkovoi shkoly [Project activities as a means of forming research skills in future primary school specialists]. *Acta Paedagogica Volyniana Volynienses*, 2, 43–48, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.2.7>

PROJECT ACTIVITIES AS A MEANS OF FORMING RESEARCH SKILLS IN FUTURE PRIMARY SCHOOL SPECIALISTS

The purpose of the article is research the formation of research skills of future primary school teachers in project activities. The article investigates theoretical and practical aspects of the essence of the formation of research skills of future primary school teachers in project activities. The concepts were revealed such as "project method", "project activity", "research skills", "formation of research skills". The peculiarities of teaching were considered in the integrated course "I explore the world" in elementary school. The influence of project activity was substantiated during the study of academic disciplines "Moder lesson of integrated learning", "Project and research work on natural science in primary school" on the formation of research skills of future primary school teachers. Special attention is given to the fact that project activities as a means of forming research skills of future primary school specialists.

Different approaches are indicated to the formation of research skills of future primary school teachers in project activities.

The study was revealed that research skills are as one of the types of professional skills of a teacher, which are an integrated formation of mental and practical actions that ensure the implementation of multifunctional search activities, self-determination and professional self-development of a person capable of conducting various studies.

The project activity allows attracting students to creative intellectual search, to develop new approaches to the modern concept of education, which based on universal values. Implementation of projects are possible related to life situations, is the best means of independent activity of future primary school teachers, which stimulates cognitive, emotional development, interest, enables individualization and differentiation of learning, develops creative thinking, strengthens students' cognitive motivation, integrates previously acquired knowledge, forms research skills.

Key words: project method, project activities, research skills, formation of research skills, future specialists of primary school.

Постановка наукової проблеми у загальному вигляді. Сучасна початкова школа потребує нових форм організації навчального процесу, які б забезпечили самостійну пошуково-творчу діяльність учнів. На виконання цих завдань ученими розробляються шляхи впровадження методу проєктів у навчальний процес початкової школи, одним з яких виступає підготовка до цього процесу самого педагога. Тому важливим є розглянути основні напрями ефективного застосування методу проєктів як засобу формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців початкової школи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема проєктної діяльності досліджувалась у численних роботах вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі філософії, педагогіки П. С. Атаманчука, Ю. К. Бабанського, В. П. Беспалько, Л. С. Виготського, Б. С. Гершунського, В. І. Загвязинського, А. Н. Леонтьєва, Р. С. Немова, А. П. Огурцова, Л. С. Рубінштейна, В. К. Сидоренко, Л. І. Лебедевої, І. Б. Котова, Л. В. Фрідман, А. В. Хутор, А. І. Терещук, О. Коберник та інших. Ефективність застосування проєктної діяльності в освітній практиці підтверджується дослідженнями К. Баханова, О. Зосименко, М. Єлькіна, О. Калити, О. Коберника, Л. Кондра-

тової, Л. Мартинець, О. Онопрієнко, О. Пехоти, Є. Полат, В. Тименка, Г. Шкільової, А. Цимбалару та ін. Особливостям організації проєктної діяльності загалом та з предметів початкової школи зокрема присвятили свої праці Т. Васютіна, Г. Голуб, О. Онопрієнко, А. Цимбалару та інші.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу праці, присвячені проблемам формування дослідницьких умінь, вчених С. Балашової, В. Базелюка, В. Литовченко, О. Миргородської, Н. Недодатко, О. Рогозіної, М. Фалько та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, не дивлячись на значний внесок вищевказаних науковців, не вирішеною частиною проблеми є низький рівень сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців початкової школи на основі проєктної діяльності.

Метою статті є дослідження різних підходів до формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців початкової школи на основі проєктної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В умовах реалізації положень Концепції «Нова українська школа», першочергова увага приділяється тим формам, методам і засобам і технологіям

навчання, які забезпечать формування 10 компетентностей в сучасних молодших школярів та розвиток їхніх дослідницьких умінь [11]. Однією з таких технологій є проектна, суть і методика організації якої достатньо повно представлена у педагогічній літературі.

Виходячи з мети дослідження, розглянемо як визначаються поняття «дослідницькі вміння», «проектна діяльність» у сучасній психолого-педагогічній літературі.

«Дослідницькі вміння» у фаховій літературі тлумачаться як вміння застосовувати певні прийоми наукового методу пізнання в умовах рішення навчальної проблеми у процесі виконання навчально-дослідницького завдання. В загальному вигляді, можна констатувати, що до дослідницьких умінь відносять: вміння спланувати і здійснити науковий пошук, розробити задум, логіку та програму дослідження, відібрати наукові методи та вміло їх застосувати тощо.

У сучасній педагогічній науці зазначено, що проектна діяльність – це спільна навчально-пізнавальна діяльність, що має чітко визначену мету, узгоджені методи та характеризується спрямованістю на досягнення кінцевого результату – реалізацію проектів.

Відповідно до закону України „Про вищу освіту” підготовка майбутніх учителів має бути зорієнтована на активний пошук інноваційних форм, методів, що сприяють формуванню творчої особистості [2]. У сучасних умовах запровадження нового змісту освіти якість теоретичної та практичної підготовки педагогів розглядається як найважливіший фактор сталого розвитку країни. Це зумовлює підвищення вимог до майбутнього вчителя початкової школи та об'єктивну необхідність удосконалення його професійної підготовки. У зв'язку з цим важливим завданням є врахування сучасних методів та технологій, спрямованих на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, надбань науки, культури і практики.

Важливою умовою ефективності формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи може стати організована на технологічних засадах проектна діяльність, що зумовлює подальше розгортання наукових розвідок з проблем використання проектно-технології в практиці шкільної та педагогічної освіти.

С. Беляєв пропонує здійснювати підготовку студентів ЗВО педагогічного профілю до використання проектно-технології у три етапи. На першому етапі відбувається теоретичне ознайомлення студентів з вузловими питаннями організації навчально-виховного процесу за проектною технологією; на другому – студенти на практичних заняттях розробляють проекти відповідно до шкільної програми; на третьому етапі передбачено апробацію проектів, створених майбутніми вчителями у період проходження педагогічної практики [1, с. 2].

Особливо важливими для нашого дослідження є аналіз наукових праць, присвячених питанням формування особистості майбутніх учителів засобами проектно-діяльності (О. Зосименко [3], С. Ізбаш [4], О. Калита [5] та ін.). Так, у дослідженні О. Калити подається авторське бачення проектно-технології як системи науково обґрунтованих дій, які гарантують досягнення поставленої мети (формування комунікативної компетентності) під час підготовки майбутніх фахівців, її поліфункціональний характер. Вона є розвивальним середовищем, засобом максимального наближення особистості до реальної професійної діяльності та залучення її до розв'язання конкретних завдань у просторі міжособистісного та професійного спілкування й співпраці, формує в майбутніх фахівців комунікативну компетентність, сприяє набуттю навчального, професійного й життєвого досвіду, досвіду багатовимірних моделей спілкування [4, с. 92].

О. Зосименко, розглядаючи організацію проектно-діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін, стверджує, що вона пов'язана з новими суспільно-економічними умовами, розбудовою інформаційного суспільства та з новими вимогами до системи освіти, серед яких: необхідність переорієнтувати навчання із засвоєння готових знань, умінь і навичок на розвиток особистості того, хто навчається, його творчих здібностей, самостійності мислення й почуття особистісної відповідальності; створення умов підготовки компетентних, конкурентоспроможних на ринку праці фахівців [5, с. 9].

Теоретичний аналіз досліджень учених (Л. Коваль [6], О. Комар [7] та ін.) дає підстави вважати, що проектна діяльність студентів виступає потужним засобом формування

дослідницьких умінь майбутніх учителів взагалі та початкової школи зокрема. Організація такої діяльності відбувається за допомогою активного впровадження методів: портфоліо (Л. Коваль); взаємного навчання, роботи в групах, дискусій, ліквідації безвихідних ситуацій, методу фокальних об'єктів, інтегративної системи „Insert”, методу гірляндних запитань (О. Комар) тощо.

На сучасному етапі ґрунтовного переосмислення основних завдань проектної діяльності вченими відзначається її поліфункціональність. Проектну діяльність доцільно організовувати при вивченні будь-яких дисциплін, оскільки вона дозволяє наблизити навчання до реальних життєвих ситуацій, робить його цікавим і змістовним, простим і доступним. Зокрема, практичні та лабораторні заняття з організації проектної діяльності практикувалися в процесі вивчення таких навчальних дисциплін як: «Сучасний урок інтегрованого навчання в НУШ», «Теорія і практика формування екологічних знань молодших школярів», «Основи природознавства з практикумом», «Еколого-натуралістична робота у початковій школі», «Проектно-дослідницька робота з природознавства у початковій школі».

Сутність проектної діяльності на практичних та лабораторних заняттях курсів «Сучасний урок інтегрованого навчання в НУШ», «Проектно-дослідницька робота з природознавства у початковій школі» полягала в тому, що майбутні вчителі початкової школи розробляли різноманітні дослідницькі, екологічні, творчі проекти відповідно до змісту навчальної програми інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі; визначали ефективні шляхи організації проектної діяльності молодших школярів під час вивчення курсу «Я досліджую світ» в НУШ.

Розкриємо на конкретних прикладах процес формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців початкової школи під час опрацювання курсу «Теорія і практика формування екологічних знань молодших школярів», який містить тему, наприклад, лекцію «Сутність проектної діяльності в гуртках еколого-натуралістичного спрямування для молодших школярів», яка передбачала вивчення таких питань: різні підходи педагогів до трактування поняття «проектна діяльність»; можливості використання дослідів,

експериментів на гуртках еколого-натуралістичного спрямування в початковій школі.

Аналіз виконання студентами дослідницьких проектів дозволяє зробити висновок, що комплексна робота, проведена за завданнями проектного характеру, що включала зміст гуртка та вивчення окремих питань фахових методик на другому проектно-пошуковому етапі дозволила: сформувати спрямованість майбутніх учителів початкової школи на постійне підвищення дослідницького потенціалу, збагачення власних знань, умінь і навичок з організації проектної діяльності та їх застосування в початковій школі; створити атмосферу доброзичливості, інтелектуальної співтворчості викладача та студентів на етапі презентації та оцінювання проектної діяльності, вміння організувати взаємодію в процесі виконання проектів.

У межах курсів «Сучасний урок інтегрованого навчання в НУШ», «Теорія і практика формування екологічних знань молодших школярів», пропонувалися такі навчально-дослідницькі завдання як: розкрийте особливості підготовчого етапу проектної діяльності в 3 класі при створенні проектів «Таємниці води» «Домашній підводний світ», «Таємниці ґрунту»; розробіть заняття гуртків для учнів 1-4 класів з метою ознайомлення їх з методом проектів (визначити труднощі, які виникли при організації проектної діяльності молодших школярів); проаналізуйте власні підходи щодо організації проектної діяльності на уроках «Я досліджую світ».

Виконання цих навчально-дослідницьких завдань дозволяло стимулювати пізнавальні процеси та активність майбутніх вчителів початкової школи й забезпечувало формування в студентів теоретичного стилю мислення, навчання прийомам проектної діяльності, розвиток професійних якостей особистості.

При виконанні таких завдань студенти роблять припущення про шляхи вирішення проблемної ситуації, узагальнюють раніше набуті знання, виявляють причини явищ, пояснюють їхнє походження, вибирають найбільш раціональний варіант вирішення проблемної ситуації. Викладач обов'язково керує цим процесом на всіх етапах, у тому числі за допомогою запитань-підказок.

Висновки. На наш погляд, навчально-дослідницькі завдання, дослідницькі, творчі, екологічні

проекти у межах курсів «Сучасний урок інтегрованого навчання в НУШ», «Теорія і практика формування екологічних знань молодших школярів», «Проектно-дослідницька робота з природознавства у початковій школі» є ефективними для формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, оскільки сприяють більш осмисленому й самостійному оволодінню майбутньою педагогічною діяльністю.

Досліджено, що дослідницькі вміння – це як один із видів професійних умінь педагога, що являють собою інтегроване утворення розумових і практичних дій, які забезпечують здійснення багатofункціональної пошукової діяльності, самовизначення та професійний саморозвиток особистості, здатної до проведення різних досліджень.

Отже, проектна діяльність дозволяє залучити майбутніх фахівців початкової школи до

творчого інтелектуального пошуку, розробити нові підходи до сучасної концепції освіти, яка базується на загальнолюдських цінностях. Виконання проєктів, максимально пов'язане із життєвими ситуаціями, є найкращим засобом самостійної діяльності студентів, який стимулює пізнавальний, емоційний розвиток, зацікавлення, дає змогу індивідуалізації та диференціації навчання, розвиває творче мислення, зміцнює у майбутніх фахівців початкової школи пізнавальну мотивацію, інтегрує набуті раніше знання, формує дослідницькі вміння.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці методики формування дослідницьких умінь майбутніх вчителів початкових класів при вивченні конкретних тем курсів «Сучасний урок інтегрованого навчання в НУШ» та «Проектно-дослідницька робота з природознавства у початковій школі».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляев С.Б. Процедура интеграция методологических подходов у разработке системы профессиональной подготовки будущих учителей. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. VII (78), Issue 196, Maj. P. 7-10.
2. Про вищу освіту: Закон України від 26.02.2021 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.03.2021).
3. Зосименко О.В. Особливості проведення дослідно-експериментальної роботи з організації проектної діяльності майбутніх педагогів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 5. С. 219-233.
4. Избаш С.С. Реалізація творчих проєктів у навчальному процесі сучасної школи. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького: Збірник наукових праць*. Серія: Педагогіка. 2010. № 5. С. 92–97.
5. Калита О.П. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів засобами проектних технологій : дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2012. 261 с.
6. Коваль Л.В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку сучасної початкової освіти : технологічний підхід : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. 330 с.
7. Комар О.А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика : монографія. Умань : РВЦ «Софія», 2010. 326 с.
8. Лиходєєва Г.В. Навчально-дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого-педагогічній літературі. *Дидактика математики: проблеми і дослідження*. 2007. № 27. С. 89–94.
9. Онопрієнко О.В. Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
10. Мієр Т.І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів : монографія. Кіровоград : ФО-П Александрова М.В., 2016. 424 с.
11. Проект нового Державного стандарту початкової загальної освіти. URL: https://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Учителю_початкових_класів/Проект_державного_стандарту_початкової_загальної_освіти.pdf.

REFERENCES:

1. Belyaev, S. B. (2019). Protsedurna intehratsiia metodolohichnykh pidkhodiv u rozrobtsti systemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Procedural integration of methodological approaches to the development of the future teacher training system]. *Nauka ta osvita novyi vymir– Science and Education a New Dimension*, 196, 7-10 [in Ukrainian].
2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine «On higher education»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
3. Zosymenko, O.V. (2015) Osoblyvosti provedennia doslidno-eksperymentalnoi roboty z orhanizatsii proektnoi diialnosti maibutnikh pedahohiv [The peculiarities of research work in organizing project activity of future teachers].

Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 5, 219-233 [in Ukrainian].

4. Izbash, S.S. (2010). Realizatsiia tvorchykh proektiv u navchalnomu protsesi suchasnoi shkoly [Realization of Creative Projects in the Educational Process of Modern School]. *Zbirnyk naukovykh prats, Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Pedahohika – Scientific Bulletin Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 5, 92–97 [in Ukrainian].

5. Kalyta, O.P. (2012). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv zasobamy proektnykh tekhnolohii [Forming of communicative competence of future lawyers by means of project technologies]. *Candidate's thesis*. Kiev [in Ukrainian].

6. Koval, L.V. (2011). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv u konteksti rozvytku suchasnoi pochatkovoї osvity : tekhnolohichni pidkhid* [Professional training of future teachers in the context of the development of modern primary education: a technological approach]. Donetsk: LANDON-XXI [in Ukrainian].

7. Komar, O.A. *Interaktyvna tekhnolohiia v pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly: teoriia i praktyka : monohrafiia* [Interactive technology in the training of future primary school teachers: theory and practice]. Uman: Sofia [in Ukrainian].

8. Lykhodieieva, H.V. (2007). Navchalno-doslidnytski uminnia ta doslidnytska diialnist uchniv u psykholoho-pedahohichnii literaturi [Scholastic-exploratory skills and exploratory activity of the schoolchildren in psychological and pedagogical literature]. *Dydaktyka matematyky: problemy i doslidzhennia – Didactics of mathematics: Problems and Investigations*, 27, 89-94 [in Ukrainian].

9. Onopriienko, O. V. (2007). Proekty v pochatkovii shkoli: tematyka ta rozrobky zaniat [Projects in primary school: topics and lesson plans]. Kiev: School world [in Ukrainian].

10. Miier, T.I. (2016). *Orhanizatsiia navchalno-doslidnytskoi diialnosti molodshykh shkolariv uvzaiemodii z soboiu ta z inshymy* [Organization of educational and research activity of junior pupils in interaction with themselves and with others]. Kirovohrad: FO-P Aleksandrova M. V. [in Ukrainian].

11. Proekt novoho Derzhavnoho standartu pochatkovoї zahalnoi osvity [Draft new State Standard of Primary General Education]. Retrieved from https://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Учителю_початкових_класів/Проект_державного_стандарту_початкової_загальної_освіти.pdf [in Ukrainian].